

Číslo 1-2/2022

UNCE

BULLETIN

Výzkumného centra
pro lidská práva

leden - červenec

**Ruská invaze na Ukrajinu: Přichází nová vlna
investičních sporů?** Více na str. 10

Editorial

1. Téma

- Evropská komise schválila návrh směrnice o náležitě péči v oblasti udržitelnosti
- Síť Národních kontaktních míst OECD pokračuje v expanzi

2. Ukrajina

- Dočasná ochrana pro osoby prchající před válkou na Ukrajině
- Ruská invaze na Ukrajinu: přichází nová vlna investičních sporů?

3. Soudní judikatura

- Nejvyšší soud USA – metoda výkladu Ústavy USA

Vážení čtenáři,

Nové číslo Bulletinu VCLP se zaměřuje na dvě hlavní témata, která můžeme nazvat byznys a lidská práva a důsledky ruské invaze na Ukrajinu.

První aktuální článek, který napsala *Mgr. Elia Černošlávková*, se věnuje návrhu směrnice o náležitě péči podniků v oblasti udržitelnosti. Jedná se o povinnost podniků vyhodnocovat dopady své obchodní činnosti na lidská práva a životní prostředí. *Dr. Ondřej Svoboda* se svým příspěvkem zaměřil na aktuální informace o síti Národních kontaktních míst OECD.

Druhé a zcela zásadní téma se týká Ukrajiny. Příspěvky v tomto čísle se nevěnují obecně známým otázkám, které se týkají porušení pravidel *ius ad bellum* a *ius in bello*, ale zaměřují se na dva méně často zpracované problémy. *Dr. Eliška Flídrová* analyzuje aktivaci dočasné ochrany pro osoby prchající před válkou na základě Rozhodnutí Rady EU z 22. března 2022 a její provádění v ČR. *Mgr. Nikola Kurková Klímová* ve svém příspěvkem obrátila pozornost na ekonomické a finanční sankce zaváděné EU a jednotlivými státy, jakož i ruská odvetná opatření, a to z hlediska možných arbitrážních sporů na základě dohod o ochraně investic.

Jako obvykle, Bulletin přináší také informace o zajímavé soudní judikatuře. V tomto čísle se *doc. Pavel Ondřejek* zaměřil na metodologii výkladu Ústavy USA v souvislosti s kontroverzním rozhodnutím Nejvyššího soudu USA ve věci práva na nošení zbraně.

Činnost VCLP (UNCE) bude pokračovat i na podzim, kdy uvítáme některé nové členy a předpokládáme uspořádání alespoň dvou seminářů či konferencí. O jejich konání a výzvě k podávání příspěvků budeme informovat na webu VCLP.

S přáním hezkého léta, věnovaného odpočinku i novým tvůrčím nápadům.

Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.
koordinátor Centra

Téma

Evropská komise schválila návrh směrnice o náležitě péči v oblasti udržitelnosti

V únoru 2022 Evropská komise schválila dlouho očekávaný návrh směrnice o náležitě péči podniků v oblasti udržitelnosti (corporate sustainability due diligence). Směrnice má podpořit udržitelné a zodpovědné chování podniků s ohledem na lidská práva a životní prostředí. Předložení návrhu Evropskou komisí bylo původně plánováno již na léto 2021, vzhledem k politizaci tématu však došlo k několika zpožděním.

Návrh byl schválen v kontextu zvyšující se legislativní aktivity v oblasti lidských práv a životního prostředí v dodavatelských řetězcích v Evropě. Průkopníkem je v tomto ohledu Francie, která již v roce 2017 schválila zákon o povinnosti

„obezřetnosti“ podniků (*devoir de vigilance*) s ohledem na lidská práva a životní prostředí.¹ V Norsku podobný zákon vstupuje v platnost v červenci 2022² a v Německu v lednu 2023.³ V úsilí vytvořit legislativní rámec v této oblasti pokračuje také Nizozemsko či Španělsko.

Směrnice vznikla v návaznosti na obecné zásady OSN pro byznys a lidská práva,

Za „náležitou péči“ směrnice považuje povinnost podniků vyhodnocovat nepříznivé dopady své obchodní činnosti na lidská práva a životní prostředí a přijmutí preventivních, zmírňujících či nápravných opatření. Součástí je i povinnost zavedení mechanismů pro podávání stížností, interní monitoring a informování veřejnosti o prováděné náležitě péči.

kteří v létě 2021 oslavily desetileté výročí. Směrnice má zajistit, aby Evropská unie jednala na mezinárodní scéně v souladu se svými mezinárodními závazky. Ambicí je také harmonizace a jednotné řešení regulace náležitě péče podniků v oblasti lidských práv a životního prostředí. Dle Evropské komise rozdílné požadavky na náležitou péči vedou k právní nejistotě,

¹ *Loi n° 2017-399 du 27 mars 2017 relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre*

(1) <<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT00034290626/>>

² *Lov om virksomheters åpenhet og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter og anstendige*

arbeidsforhold (åpenhetsloven) LOV-2021-06-18-99 <<https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2021-06-18-99>>

³ *Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten in Lieferketten* (16. července 2021) <<https://perma.cc/8JUX-ET2Q>>

roztržitosti vnitřního trhu a zvýšeným nákladům pro podniky.⁴

Návrh směrnice ukládá povinnost náležitě péče podnikům s více než 500 zaměstnanci a obratem vyšším než 150 miliónů Eur, anebo podnikům ve vysoce rizikových sektorech s více než 250 zaměstnanci a obratem vyšším než 40 miliónů Eur. Za rizikové sektory směrnice považuje textilní, oděvní a kožedělný průmysl, zemědělský a potravinářský průmysl, těžbařský, hutnický a kovo zpracující průmysl.⁵ Podle odhadů by se směrnice měla dotknout přibližně 0,2 % až 1 % evropských podniků.⁶ Povinnými subjekty by měly být ale také podniky ze třetích zemí, které na vnitřním trhu Evropské unie generují výše zmíněné obraty.⁷

Za „náležitou péči“ směrnice považuje povinnost podniků vyhodnocovat nepříznivé dopady své obchodní činnosti na lidská práva a životní prostředí a přijmutí preventivních, zmírňujících či nápravných opatření. Součástí je

i povinnost zavedení mechanismů pro podávání stížností, interní monitoring a informování veřejnosti o prováděné náležitě péči.⁸ V případě porušení těchto povinností podnikům hrozí správní sankce⁹ i občanskoprávní odpovědnost.¹⁰

Návrh směrnice je hojně kritizován především organizacemi občanské společnosti. *Human Rights Watch* (HRW) kritizuje fakt, že se návrh nevztahuje na malé a střední podniky, které tvoří více než 99 % všech v EU sídlících podniků. HRW dále kritizuje, že dle návrhu podniky mohou být shledány odpovědnými jen v případě porušení náležitě péče ve vztahu k přímým dodavatelům.¹¹

European Coalition for Corporate Justice (ECCJ) shledává nepřijatelné, že se podniky mohou vyhnout odpovědnosti tím, že smluvně přenesou povinnost náležitě péče na své dodavatele. ECCJ dále kritizuje fakt, že v návrhu není žalujícím zajištěn účinný přístup ke spravedlnosti v soudních procesech s mezinárodním

⁴ J. Drimmer, N. Bonucci, T. Giunta et al., 'The Long Awaited Draft Directive on Corporate Sustainability Due Diligence: Toward Human Rights as a Business Imperative' (2022)

<<https://www.paulhastings.com/insights/client-alerts/the-long-awaited-draft-directive-on-corporate-sustainability-due-diligence>> zpřístupněno 17. června 2022.

⁵ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 [2022] čl. 2.

⁶ ECCJ, 'Dangerous Gaps undermine EU Commission's new legislation on sustainable supply chains' (2022) <[https://corporatejustice.org/news/dangerous-gaps-undermine-eu-commissions-new-legislation-on-](https://corporatejustice.org/news/dangerous-gaps-undermine-eu-commissions-new-legislation-on-sustainable-supply-chains/)

[sustainable-supply-chains/](https://www.paulhastings.com/insights/client-alerts/the-long-awaited-draft-directive-on-corporate-sustainability-due-diligence)> zpřístupněno 17. června 2022; HRW, 'EU: Disappointing Draft on Corporate Due Diligence' (2022)

<<https://www.hrw.org/news/2022/02/28/eu-disappointing-draft-corporate-due-diligence>> zpřístupněno 17. června 2022.

⁷ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 [2022] čl. 2.

⁸ Ibid čl. 4.

⁹ Ibid čl. 20.

¹⁰ Ibid čl. 22.

¹¹ HRW (n 6).

přesahem. V tomto kontextu ECCJ zmiňuje problematiku vysokých nákladů nebo omezeného přístupu k důkazním materiálům.¹²

Na finální verzi směrnice se nyní musí shodnout Evropský parlament s Radou Evropské unie a následovně ji schválit. Vzhledem k aktuálnímu politickému klimatu lze předpokládat, že směrnice bude schválena. Otázkou však zůstává, v jakém znění a časovém rámci. Ačkoli je stávající návrh směrnice jistě nedokonalý, směrnice je dalším důležitým krokem pro zvýšení ochrany lidských práv a životního prostředí v oblasti byznysu.

Elia Černošková

Sít' Národních kontaktních míst OECD pokračuje v expanzi

Směrnice pro nadnárodní podniky, která vznikla na půdě Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) v roce 1976, je jedním ze

základních mezinárodních instrumentů pro nezávaznou regulaci chování nadnárodních společností. Po její revizi v roce 2000 bylo uloženo přistoupivším státům zakládat Národní kontaktní místa (NKM) pro implementaci Směrnice OECD a propagaci odpovědného obchodního chování. Tato síť NKM nejen že před 2 roky oslavila dvacet let od svého vzniku,¹³ ale v minulém roce také přivítala svého 50. člena po přistoupení Uruguaye.

Tento výjimečný mechanismus umožňuje projednávání specifických případů, tedy situací, kdy stěžovatel upozorňuje na nedodržování Směrnice OECD. Dlouho byl systém NKM kritizovaný pro svoji neefektivitu, nicméně nedávné informace zveřejněné OECD ukazují pozitivní trend, kdy se nejen rozšiřuje teritoriální rozsah přistoupením dalších zemí (které nemusí být ani členskými státy OECD jako např.

¹² ECCJ (n 6).

¹³ Blíže viz Ondřej Svoboda, *Coming of Age: The System of OECD National Contact Points for Responsible Business Conduct in Its Twenty Years*, In: Mark Bungenberg, Markus Krajewski, Christian J. Tams, Jörg P. Terhechte, Andreas R. Ziegler (eds.), *European Yearbook of International*

Economic Law 2020, vol. 11, Cham: Springer 2022; Ondřej Svoboda, *Jednotlivci před Národními kontaktními místy Směrnice OECD pro nadnárodní podniky*, In: Jan Ondřej (ed.), *Postavení jednotlivce v mezinárodním právu*, Praha: Eva Roztková 2020.

Kazachstán nebo právě Uruguay), ale roste i celkový počet specifických případů projednávaných před NKM.

V roce 2020 byl zahájen rekordní počet 54 specifických případů, což znamenalo, že za 20 let existence síť NCP bylo podáno přes 575 stížností. Rostla i transparentnost jejich projednávání, kdy 42 NKM zveřejnilo svá pravidla.

K posílení sítě NKM také slouží vzájemná hodnocení při osobních konzultacích v místech NKM, tzv. peer reviews.

Podle plánu sekretariátu OECD i závazku z ministerské konference OECD v roce 2017 by měly všechny NKM projít tímto procesem do roku 2023.

Digitalizace, klimatická změna a pandemie COVID-19 také rozšířily záběr implementace Směrnice OECD a aktivit NKM. Nové případy se tak týkají i stížností na energetické giganty dostatečně nezohledňující klimatické závazky, nebo ICT společnosti prodávající sledovací technologie do autoritářských zemí, které je následně využívají k potlačování lidských práv. Nedávné oslavy 20. výročí vzniku sítě NKM tak dávají řadu důvodů k optimismu, ačkoliv zaznívá současně i řada pochybností, zvláště ze strany nevládních organizací a odborů.

Pokud jde o Českou republiku, místní NKM je umístěné v rámci Ministerstva průmyslu a obchodu na odboru mezinárodního a evropského práva. Při bližším prozkoumání dostupných informací zjistíme, že přes svoji aktivitu na poli propagace Směrnice OECD a odpovědného obchodního chování u projednávání specifických případů eviduje jen jednu stížnost. Ta byla podána v květnu 2018 a její projednání nebylo dosud ukončeno přes její úvodní posouzení ze strany NKM z ledna 2019.

Jedná se o domnělé porušování některých doporučení Směrnice OECD, konkrétně porušování pracovních a lidských práv v dodavatelských řetězcích v Myanmaru v oblasti textilního průmyslu.

Přislíbené zveřejnění závěrečná zpráva s výsledkem projednávání dosud nebylo učiněno a lze jen apelovat, aby to bylo učiněno co nejdříve s ohledem na délku projednávání, pokud má být české NKM efektivním místem pro implementaci Směrnice OECD.

Ondřej Svoboda

Ukrajina

Dočasná ochrana pro osoby prchající před válkou na Ukrajině

Rada EU dne 4. března 2022 jednomyslně přijala prováděcí rozhodnutí č. 2022/382 (dále také jen „Rozhodnutí“), kterým se stanovilo, že nastal případ hromadného přílivu vysídlených osob a byla zavedena dočasná ochrana pro osoby prchající z Ukrajiny v důsledku války.¹⁴

Směrnice o dočasné ochraně (dále také jen „Směrnice“)¹⁵ byla přijata jako vůbec první z azylových směrnic při vytváření Společného evropského azylového systému (CEAS) v roce 2001. Směrnice o dočasné ochraně je konstruována jako instrument pro výjimečné situace hromadného přílivu osob vysídlených ze třetích zemí, které se nemohou vrátit do země původu, či pro situace, kdy takový příliv hrozí.

Hromadným přílivem se rozumí příchod velkého počtu vysídlených osob, pro které směrnice požaduje, aby přicházely z určité

země nebo zeměpisné oblasti, lhostejno, zda se jedná o spontánní vstup nebo o vstup například v rámci humanitárního evakuačního programu.

Instrument je tedy zamýšlen jako reakce na situaci, kdy není možné zamezit vstupu většího množství osob či kdy stát větší množství osob dobrovolně přijme a individualizované posuzování jednotlivých žádostí o mezinárodní ochranu není v silách přijímajícího státu.

Předpokládána je určitá homogenita proudu osob ve smyslu buďto jednoho domovského státu, anebo jedné geografické oblasti, což může nastat například v případě ozbrojeného konfliktu. O tom, zda se jedná o hromadný příliv, rozhoduje kvalifikovanou většinou Rada EU na návrh Evropské komise. Poprvé v historii se tak stalo právě v kontextu války na Ukrajině počátkem března letošního roku.

Ačkoliv Směrnice byla přijata již v roce 2001 v reakci na válku v Jugoslávii, až do letošního roku nebyla aktivována.

dočasně ochrany v případě hromadného přílivu vysídlených osob a o opatřeních k zajištění rovnováhy mezi členskými státy při vynakládání úsilí v souvislosti s přijetím těchto osob a s následky z toho plynoucími.

¹⁴ Prováděcí rozhodnutí Rady (EU) 2022/382 ze dne 4. března 2022 kterým se stanoví, že nastal případ hromadného přílivu vysídlených osob z Ukrajiny ve smyslu článku 5 směrnice 2001/55/ES, a kterým se zavádí jejich dočasná ochrana.

¹⁵ Směrnice Rady 2001/55/ES ze dne 20. července 2001 o minimálních normách pro poskytování

Hojně se její použití diskutovalo v souvislosti s tzv. uprchlickou „krizí“ v roce 2015, která svou hromadností přímo vybízela k aktivaci dočasné ochrany jako kolektivního a okamžitého řešení dané situace. Nicméně až počátek války na Ukrajině¹⁶ vyvolal v rámci EU potřebný konsensus ohledně vyhlášení hromadného přílivu osob a aktivace dočasné ochrany.

Rozhodnutí v počáteční fázi aktivovalo dočasnou ochranu na období jednoho roku. Toto období lze automaticky prodloužit o období šesti měsíců, a to maximálně dvakrát, tedy nejvýše o jeden rok. Komise EU může pak Radě EU navrhnout, aby dočasnou ochranu prodloužila až o jeden další rok. Může rovněž navrhnout ukončení dočasné ochrany, pokud bude situace na Ukrajině taková, že umožní bezpečný a trvalý návrat. Maximální doba trvání dočasné ochrany tedy činí až tři roky. V případě, že dojde k uplynutí tří let trvání dočasné ochrany, dochází k jejímu automatickému ukončení.

Dočasné ochrany ve smyslu
Rozhodnutí a operačních pokynů¹⁷
požívají následující kategorie osob

¹⁶ Dne 24. února 2022 zahájily ruské ozbrojené síly na několika místech rozsáhlou vojenskou invazi na Ukrajinu z Ruské federace, z Běloruska a z ukrajinských oblastí, které nejsou pod kontrolou ukrajinské vlády.

Hromadným přílivem se rozumí příchod velkého počtu vysídlených osob, pro které směrnice požaduje, aby přicházely z určité země nebo zeměpisné oblasti, lhotejno, zda se jedná o spontánní vstup nebo o vstup například v rámci humanitárního evakuačního programu.

vysídlených z Ukrajiny dne 24. února 2022 nebo po tomto datu v důsledku vojenské invaze ruských ozbrojených sil:

- a) ukrajinští státní příslušníci pobývající na Ukrajině před 24. únorem 2022;
- b) osoby bez státní příslušnosti a státní příslušníci třetích zemí jiných než Ukrajiny, kterým byla před 24. únorem 2022 poskytnuta mezinárodní ochrana nebo odpovídající vnitrostátní ochrana na Ukrajině – tím se rozumí osoby, které mohou prokázat, že oprávněně pobývaly na Ukrajině před 24. únorem 2022 na základě platného

¹⁷ Sdělení Komise: Operační pokyny k provádění prováděcího rozhodnutí Rady 2022/382, kterým se stanoví, že nastal případ hromadného přílivu vysídlených osob z Ukrajiny ve smyslu článku 5 směrnice 2001/55/ES, a kterým se zavádí jejich dočasná ochrana (2022/C 126 I/01).

povolení k trvalému pobytu, a kteří se nemohou vrátit za bezpečných a trvalých podmínek do své země původu nebo regionu v jejich zemi původu¹⁸,
 c) rodinní příslušníci osob uvedených v písmenech a) a b).

Režim dočasné ochrany umožňuje vysídleným osobám požívat harmonizovaných práv v celé EU, a to v oblasti oprávnění k pobytu, přístupu na trh práce, přístupu k bydlení, sociální pomoci, lékařské pomoci a zdravotní péči a v případě dětí a dospívajících osob bez doprovodu pak v oblasti poručenství a opatrovnictví a k přístupu ke vzdělání. Je třeba podotknout, že Směrnice nastavuje minimální normy pro poskytování dočasné ochrany, přičemž členským státům ponechává možnost přijmout pro osoby požívající dočasné ochrany právní úpravu příznivější.

Co se týče České republiky, Směrnice byla v roce 2004 transponována zákonem č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců. Na tento zákon pak aktuálně navázaly tři další zákony (tzv. Lex Ukrajina), které jsou vůči zákonu o dočasné ochraně cizinců *lex specialis*

a upravují oblast právního statusu dočasné ochrany a přístupu ke zdravotní péči (zákon č. 65/2022 Sb.), oblast zaměstnanosti a oblast sociálního zabezpečení (zákon č. 66/2022 Sb.) a také stanoví zvláštní pravidla v oblasti školství (zákon č. 67/2022 Sb.). Dne 28. 6. 2022 vstoupila platnost novela souboru těchto zákonů tzv. Lex Ukrajina II., která omezuje některá práva náležející držitelům dočasné ochrany a mj. zavádí také pravidlo, že žádost o dočasnou ochranu je možné podat pouze v jedné zemi, udělením i žádostí v jiné zemi EU dočasná ochrana v ČR zaniká (přičemž tento bod bude v praxi jistě velmi problematický, protože se nezdá setkávat s případy, kdy osoby přicházející do ČR jsou například zaregistrováni k dočasné ochraně v Maďarsku, ačkoliv o tom vůbec neví a neobdrží žádný průkaz nebo vízový štítek).

A na závěr ještě několik čísel, již teď je zřejmé, že co se rozsahu týče, generuje válka na Ukrajině bezprecedentní množství vysídlených osob, kterým Česká republika poskytuje útočiště. Ke konci června letošního roku udělila ČR dle sdělení ministra vnitra dočasnou ochranu přes 382 000 osobám.¹⁹ Více dočasných ochran

¹⁸ Na tuto kategorii osob lze uplatnit i přiměřenou ochranu podle vnitrostátního práva.

¹⁹ K tomu viz vyjádření ministra vnitra Rakušana dostupné online zde: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3511702->

udělilo již jen Polsko a třetí pomyslnou příčku obsadilo Slovensko.²⁰

Pro dokreslení jen zmiňme, že v celém loňském roce v České republice požádalo o mezinárodní ochranu celkem 1411 osob a mezinárodní ochrana (ať už ve formě azylu nebo doplňkové ochrany) byla udělena 311 osobám.²¹ Je tedy zjevné, že aktivace doplňkové ochrany byla jistě na místě, nebylo by reálné, aby státní aparát posoudil všechny individuální žádosti o mezinárodní ochranu. V tuto chvíli se však nabízí další otázky, a sice, zda má být akcentována integrace příchozích ukrajinských občanů do české společnosti nebo naopak dočasnost s vidinou jejich hladkého odjezdu v budoucnu, o tom ale zase příště.

Eliška Flídrová

Ruská invaze na Ukrajinu: Přichází nová vlna investičních sporů?

Probíhající ozbrojený konflikt mezi Ruskou federací a Ukrajinou

migracni-situace-je-v-cesku-pod-kontrolou-rekl-ministr-rakusan-a-ocenil-pomoc

²⁰ K tomu viz EUROSTAT: Temporary protection for persons fleeing Ukraine, dostupné online zde: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220603-1>

²¹ Ministerstvo vnitra ČR, OAMP: Mezinárodní ochrana v České republice – měsíční statistický

se za krátkou dobu stal předmětem řady řízení vedených u různých mezinárodních judiciálních mechanismů. Vzhledem k výrazným negativním ekonomickým dopadům tohoto konfliktu, jež dále prohlubují uvalené jednostranné sankce, lze důvodně očekávat též nárůst počtu žalob podávaných zahraničními investory proti Ruské federaci za škody způsobené ruskou agresí a navazujícími odvetnými opatřeními.

Ačkoli Ruská federace nepatří mezi nejaktivnější hráče na poli mezinárodně právní ochrany přímých zahraničních investic, v současnosti je stále vázána více než 60 dvoustrannými či vícestrannými dohodami o ochraně investic, jež umožňují zahraničním investorům přístup k mezinárodnímu rozhodčímu řízení vedenému u vybraných institucí nebo u *ad hoc* podobě.²² Tyto dohody zavazují

přehled za rok 2021, dostupné online zde: <https://www.mvcr.cz/clanek/statisticke-zpravy-o-mezinarodni-ochrane-za-jednotlive-mesice-v-roce-2021.aspx>

²² UNCTAD Investment Policy Hub, *International Investment Agreement Navigator: Russian Federation*, dostupné na: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/175/russian-federation>.

smluvní strany k poskytnutí hmotněprávních standardů ochrany, mezi něž typicky patří povinnost spravedlivého a rovnocenného zacházení, zákaz přímého a nepřímého vyvlastnění bez dodržení přísných podmínek, zákaz diskriminace či povinnost zajistit plnou ochranu a bezpečnost.

Cizí státní příslušníci, kteří investovali svůj kapitál na území Ruské federace a jejichž investice splňují jurisdikční kritéria určená v příslušné mezinárodní dohodě, mohou formulovat své žalobní nároky ve dvou formách. Zaprvé, krátce po zahájení ruské invaze přijala Evropská unie spolu s dalšími státy sérii sankcí blokujících zejména ruský finanční a energetický sektor, obchod s technologiemi, zbožím dvojího užití a vybranými surovinami a veškeré transakce s ruskou centrální bankou stejně jako státem vlastněnými společnostmi.²³ Uvedená protipatření přitom nezasáhla pouze ruské hospodářství, ale nepřímo i zahraniční investory, kteří v Ruské federaci podnikají, neboť ztratili přístup k bezhotovostním platebním převodům, bez nichž je obtížné dosáhnout úhrady svých pohledávek, či

dodávkám nezbytných materiálů pro další výrobu.

Přestože příčinu těchto překážek je třeba v první řadě hledat v účincích sankcí uvalených státy podporujícími ukrajinskou vládu, dosavadní rozhodovací praxe arbitrážních tribunálů napovídá, že i v tomto případě by Ruská federace mohla být odpovědná za porušení svých mezinárodně právních závazků. Příkladem je nále z roku 2018 vydaný ve sporu mezi Libyí a tureckou společností Öztaş Construction,²⁴ která se zavázala vybudovat a spravovat v zemi systém dodávek pitné vody, avšak v důsledku vnitrostátního povstání proti režimu Muammara Kaddáfího byla předmětná smlouva vypovězena, přičemž libyjská protistrana odmítla uhradit sjednanou náhradu ve výši 2,8 milionu USD. Rozhodčí tribunál se v této souvislosti zabýval otázkou, zda Libye zajistila tureckému investorovi stabilní a předvídatelné právní a podnikatelské prostředí, přičemž dospěl k závěru, že libyjská vláda nemohla nést žádnou mezinárodně právní odpovědnost za škody způsobené v důsledku vnitrostátního ozbrojeného konfliktu, který sama přímo

²³ Rada Evropské unie, *Timeline – EU restrictive measures against Russia over Ukraine*, dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history->

[restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/](https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/)>.

²⁴ *Öztaş Construction, Construction Materials Trading Inc. proti Libyi*, rozhodčí řízení Mezinárodní obchodní komory v Paříži č. 21603/ZF/AYZ, nále z dne 14. 6. 2018.

nezpůsobila. Vzhledem k tomu, že Ruská federace se svým ozbrojeným útokem dopustila vůči Ukrajině aktu agrese porušujícího zákaz použití síly ve smyslu čl. 2 odst. 4 Charty OSN,²⁵ obdobná argumentace by nemohla v jejím případě obstát.

Druhý typ nároků, které by zahraniční investoři mohli proti Ruské federaci vznést, souvisí s protipatřeními, jež byla přijata samotnou ruskou vládou v reakci na uvalené sankce.

Mezi patrně nejvýraznější zásahy do vlastnických práv patří v tomto ohledu návrh zákona umožňující znárodnění majetku fyzických a právnických osob ze seznamu nepřátelských států bez možnosti získání náhrady.

V situaci, kdy by se ruské vládě nepodařilo v arbitrážním řízení prokázat, že vyvlastnění splňovalo kritéria stanovená ve dvoustranných dohodách o ochraně investic, lze očekávat, že by svou procesní obranu soustředila na okolnosti vylučující protiprávnost, které byly kodifikovány Komisí pro mezinárodní právo v jejím Návrhu článků

o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování.²⁶

Přestože by sankce proti Ruské federaci bylo možné na první pohled charakterizovat jako vyšší moc (*force majeure*), případně její odvetné kroky vykládat jako jednání v krajní nouzi (*necessity*), odborníci se shodují, že Ruská federace by vzhledem k rozpoutání ozbrojeného konfliktu svým útokem proti Ukrajině nebyla schopná předložit dostatečné důkazy pro to, aby její argumentace okolnostmi vylučujícími protiprávnost byla úspěšná.

Navzdory predikcím je však nepochybné, že spory zabývající se ruskou agresí vůči Ukrajině přinesou řadu komplexních právních otázek a při jejich rozhodování může dojít potenciálně též k významnému posunu ve způsobu vnímání ochrany investic zahraničních investorů v rámci ozbrojených konfliktů.

Nikola Kurková Klímová

²⁵ Charta Organizace spojených národů, podepsána dne 26. 6. 1945, vstup v účinnost dne 24. 10. 1945, 1 UNTS XVI.

²⁶ Komise OSN pro mezinárodní právo, *Návrh článků o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování*, listopad 2001, příloha č. 10 (A/56/10), kap. IV.E.1.

Soudní judikatura

Případ New York State Rifle & Pistol Assn., Inc. v. Bruen před Nejvyšším soudem USA – několik poznámek k metodologii použitého výkladu Ústavy USA

Nejvyšší soud v tomto případě navázal na své rozhodnutí z června 2008 (kdy měl soud stejně jako dnes většinu konzervativních soudců) a kdy rozhodl, že jádrem chráněným Druhým dodatkem Ústavy USA je právo držet zbraň za účelem sebeobranu doma, které se týká každého řádného občana dodržujícího zákony (law-abiding citizen).²⁷

Současné rozhodnutí rozšiřuje toto právo výkladem toho, co znamená právo „nosit“ zbraň. Nejvyšší soud rozhodl, že nosit skrytou zbraň nemůže stát podmiňovat některými podmínkami,

²⁷ Rozhodnutí ze dne 26. června 2008 ve věci District of Columbia v Heller 554 U.S. 570.

Argumentace Soudního dvora:

V roce 2020 bylo zabito střelnou zbraní v USA 45.222 osob. Pokud jde o příčiny úmrtí dětí a mladistvých, úmrtí v důsledku střelby jsou v současnosti nejčastější příčinou, když překonaly počty obětí dopravních nehod.

kteří vylučují řádné občany z možnosti výkonu tohoto práva. Právní úprava státu New York, kterou Nejvyšší soud prohlásil za protiústavní, vyžadovala, aby v žádosti o povolení nosit skrytou zbraň žadatel uvedl náležitý důvod (proper cause), proč by mu mělo být nošení zbraně povoleno.

Tento náležitý důvod má být odlišný od obecného zájmu na vlastní obraně. Dva občané státu New York, členové lobbistické skupiny New York State Rifle & Pistol Association, která usiluje dlouhodobě o rozšíření práva podle Druhého dodatku americké Ústavy (tedy práva držet a nosit zbraň), neuspěli se svou žádostí na příslušný úřad, jejímž předmětem bylo povolení neomezeného nošení zbraně mimo domov. Obrátili se proto na americké soudy.

Základem přístupu konzervativní většiny soudců Nejvyššího soudu bylo odmítnutí jakéhokoliv poměřování mezi právy a kolidujícími veřejnými zájmy (například zájmem na veřejné bezpečnosti).

Namísto toho se většinové stanovisko soudu opírá o „text, historii a tradici“ a velmi podrobně vysvětluje historii úpravy nošení zbraně v 18. a 19. století v USA.²⁸

Jak uvádí americký profesor *Randy Barnett* (Georgetown Law), v rozhodnutí je klíčová právě metoda výkladu, kterou většina soudců Nejvyššího soudu zvolila.

²⁸ Za krajně kontroverzní bych označil odkaz na rozhodnutí *Dred Scott v Sandford*, 60 U.S. 393, které dle Nejvyššího soudu dokládá široký výklad práva nosit zbraň v 19. století. Z mého pohledu jde o jedno z nejméně obhajitelných soudních rozhodnutí v dějinách USA, ne-li jedno z nejhorších soudních rozhodnutí vůbec.

Logika argumentace je totiž taková, že existuje-li ústavně garantovaná svoboda, která v minulosti nebyla omezována, není legitimní její omezení dnes.²⁹

Přesně tímto způsobem argumentoval soudce *Clarence Thomas*, který je autorem většinového stanoviska.

Nejde zde pouze o argumentaci z pozic originalismu (ten by se na danou úpravu díval pohledem tvůrců americké ústavy v 18. století, resp. 19. století – jde-li o Čtrnáctý dodatek), ale za rozhodující považují kritérium zkoumání dané úpravy v průběhu amerických dějin (byť poněkud selektivní, jak naznačím dále).

Právní regulace přijatá například na přelomu 20. a 21. století anebo ještě později tvoří v období americké historie jen krátký časový okamžik, proto ve srovnání s liberálnější úpravou trávající mnohem delší dobu nebyla vzata náležitě v úvahu.

Takováto metoda rozhodování tedy potenciálně ohrožuje celou řadu racionálních omezení, která byla

²⁹ Randy Barnett: A minor impact on gun laws but a potentially momentous shift in constitutional method, SCOTUSblog, <https://www.scotusblog.com/2022/06/a-minor-impact-on-gun-laws-but-a-potentially-momentous-shift-in-constitutional-method/>.

v posledních desetiletích přijata a která reflektují měnící se společenské poměry.

Právě otázka regulace zbraní, kterou s odkazem na Druhý dodatek Ústavy USA Nejvyšší soud tímto rozhodnutím omezil, je toho ostatně velmi dobrým příkladem.

Zastavme se nyní u disentujícího stanoviska, které sepsal soudce *Stephen Breyer* (bylo to jedno z posledních jeho stanovisek, neboť na konci června 2022 z funkce soudce Nejvyššího soudu odstoupil), autor velmi silného disentu již ve výše citovaném případě *Heller*.

K disentu se připojily obě liberální soudkyně (*Elena Kaganová* a *Sonya Sotomayrová*). Disent začíná strohou statistikou: v roce 2020 bylo zabito střelnou zbraní v USA 45.222 osob.

Pokud jde o příčiny úmrtí dětí a mladistvých, úmrtí v důsledku střelby jsou v současnosti nejčastější příčinou,

když překonaly počty obětí dopravních nehod.

Z metodologického hlediska disentující soudci nesouhlasili s téměř výlučně historickým pohledem většinového stanoviska soudu na danou problematiku, zcela odhlížejícím od současných legitimních veřejných zájmů států na regulaci zbraní.

Konečně, i samotná historická metoda, kterou soud použil, podle disentujících soudců nereflektuje řadu významných omezení zbraní přijatých v průběhu amerických dějin.

Základem přístupu konzervativní většiny soudců Nejvyššího soudu bylo odmítnutí jakéhokoliv poměřování mezi právy a kolidujícími veřejnými zájmy (například zájmem na veřejné bezpečnosti).

Ta většina soudců označuje maximálně jako výjimky, které nemění základní pravidlo.

Z pohledu metodologie výkladu práva se vskutku zdá neobvyklé odhlížet od současného účelu právní regulace a namísto toho se obracet výlučně k historii a tradici právní úpravy v určitém státě.

Jakkoliv lze souhlasit s většinovým stanoviskem v tom, že úředníci nemohou na základě diskrece určitým osobám poskytnout základní práva a jiným nikoliv, výklad Druhého dodatku Ústavy USA je typickým případem toho, že významně se měnící společenské poměry musejí nutně vést i k reinterpretaci daného práva.

Pavel Ondřejek

Současné rozhodnutí rozšiřuje toto právo výkladem toho, co znamená právo „nosit“ zbraň.

Nejvyšší soud rozhodl, že nosit skrytou zbraň nemůže stát podmiňovat některými podmínkami, které vylučují řádné občany z možnosti výkonu tohoto práva.